

РЕЦЕНЗИЯ

по конкурс за заемане на академичната длъжност "доцент"

по професионално направление 2.1. Филология

за нуждите на Секцията по история на българския език,

Институт за български език, БАН,

обявен в ДВ, бр. 58/02.07.2013

рецензент: проф. дфн Татяна Димова Славова

Единствен кандидат по обявения от Института за български език, БАН конкурс за "доцент" по професионално направление 2.1. Филология (Български език – старобългарски език, история на българския език) е гл. ас. д-р Явор Ивов Милтенов.

Гл. ас. д-р Явор Милтенов завършва (2001) магистърска степен в специалността Българска филология в СУ "Св. Климент Охридски". През 2006 г. получава научната и образователната степен "доктор" с дисертация на тема *Диалозите на Псевдо-Кесарий в славянската ръкописна традиция* (диплома № 31038 от 29.01.2007 г.) Същата година започва работа в Секцията по история на българския език, Институт за български език – БАН първоначално като проучвател, а впоследствие като научен сътрудник II степен (1007–2010) и главен асистент (2010 до днес). Специализирал е в Саарбрюкен (2000) по програмата Socrates – Erasmus, във Виена (2011) със стипендия Ernst Mach към Австрийската служба за обмен и в Университетския комплекс по хуманитаристика "Алма матер" (2012–2013). През 2008 г. е удостоен с наградата за млад учен на БАН "Проф. Марин Дринов". Член е на Асоциацията на византинистите и медиевистите в България и на Изследователския център за история и култура на Средиземноморието и Югоизточна Европа "Валдемар Церан" при Университета в Лодз.

В конкурса за "доцент" д-р Явор Милтенов участва с 1 публикувана монография (2013, 552 с.), 5 студии (1 в съавторство), 15 статии (1 в съавторство) и 3 рецензии, всички от периода след защитата на дисертационния труд. Научните разработки са публикувани в престижни национални и международни специализирани издания (7 от тях с импакт-фактор), а 9 от публикациите са на чужд език. Тази научна

продукция представя д-р Милтенев като изследовател със свой специфичен широк научен профил и разностранни интереси в областта на средновековната славянска и сравнителната славяно-византийска текстология, патристиката, средновековните славянски литератури, историческата лексикология и лексикография, изворознанието, историята на българския език, славянската палеография и кодикология, каталогизирането на славянските ръкописи.

През последните години средишно място в научните изследвания на кандидата заема един от най-емблематичните паметници на българския Златен век – цар-Симеоновият Златоструй. На него са посветени 5 статии (раздел 1.2 – № 2, раздел 1.6 – № 3, 4, 5, раздел 1.10 – № 4 от списъка с публикациите) и преди всичко публикуваният монографичен труд *Златоструй: старобългарски хомилитичен свод, създаден по инициатива на българския цар Симеон. Текстологическо и извороведско изследване* (2013 г., 552 с.) (раздел 1.1). Големият текстов обем на Златоструя (180 хомилии) и няколко техни редакции, запазени в десетки славянски ръкописи, са причина повече от век и половина след първите известия за паметника неговата текстологическата история да остава и до днес недокрай проучена. Като се добави и липсата на критическо издание на която и да е от редакциите, става ясно колко трудна задача е да се възстанови историята на първоначалната Златоустова колекция. Явор Милтенев си поставя по-обозримата цел да установи съдържанието на отделните Златоустови редакции/сбирки и техните гръцки източници и чрез текстологически “сондажи” (“проби”) да реконструира историята им, съпоставяйки ги на макроравнище. Този изследователски метод е възможен, тъй като става въпрос за затворена текстологическа традиция с постоянен състав. На всяка от Златоустовите редакции е посветена отделна глава в монографията, а към всяка глава има Приложение, което илюстрира избраната методология чрез критическо издание и цялостно текстологическо проучване на избрано слово. Представената текстологическа история на Златоструя се основава на респектираща изворова база – над 180 хомилии, засвидетелствани в над 270 версии, съхранили се в над 40 славянски ръкописа, 20 които са проучени изцяло и *de visu* от Я. Милтенев. Привлечен е и значителен брой византийски ръкописи, като за първи път се идентифицират оригиналите на 6 слова от пълната редакция (№ 78, 80, 81, 113 – част,

123 – част, 125), на едно слово от кратката редакция и на 2 слова от нейния апендикс. За първи път се обособява непозната досега четвърта редакция на Златоструя, установява се ядрото на пълната редакция (Златоустови серии от поучения върху Послания на апостол Павел и Деяния на апостолите) и 9 хомилии от нейния състав се идентифицират като комбинация от “изрезки”, осъществена на старобългарска почва. Интересна е идеята на Милтенов да потърси пресечни точки между текстологическата история на колекцията Златоструй и текстологическата история на хомилиара от типа на Михановичевия (V глава), като се установява влияние веднъж в посока от Златоустовата протоколекция към архетипа на Михановичевия хомилиар и втори път от този архетип към апендикса на краткия Златоструй, доколкото между тях излиза наяве неизвестна досега връзка по отношение на състава и на текстовите версии. А това, според автора, означава, че формирането на архетипа на Михановичевия хомилиар е станало след формирането на ядрото на първоначалната Златоустова колекция.

Голямата заслуга на този труд е, че обследва в цялост и пълнота оцелелите отломки от цар-Симеоновия проект Златоструй, включително и в диахронен план в период от няколко века. Благодарение на професионалните умения и компетентност на автора, който изключително прецизно и търпеливо събира и подрежда и най-малкия информационен компонент от Златоустовите слова, ние за първи път разполагаме с научно обоснована и аргументирана история на Златоструя от неговото възникване в Преслав до разпространението му в Русия и на Атон. Всъщност монографията на д-р Милтенов е най-завършеното, цялостно и многоаспектно изследване на този паметник досега в световната палеославистика. То издига на качествено нов етап проучването на сложната и многовековна традиция на проекта Златоструй, като откроява голямата му роля в литературите на *Slavia orthodoxa*. Съществен личен принос на автора е изградената хипотеза за начина на създаване на този свод въз основа на заложените в него преводачески и съставителски принципи. И при неговото генериране, и при по-късното му функциониране Милтенов извежда линията на избирателното предаване и селектиране на гръцкия извор, доколкото характерна особеност на старобългарската протоколекция е наличието на частични преводи и компилации, непознати на

византийската традиция, изградени чрез съчетаването на множество ексцерпти от различни гръцки първоизточници,. Така Златоустовият хомилитичен свод е вписан в цялостния процес на книжовния живот при владетелите Симеон и Петър, характеризиращ се с преводни и компилативни антологии.

Извършено е изключително трудоемко, прецизно и високо професионално изследване предимно в областта на славяно-византийската текстология, но също и в сферата на средновековния българския книжовен език, литературната история, славянската и византийската археография, изворознанието, славянската палеография и кодикология. Впечатлена съм от научната зрялост на Я. Милтенев, от умението му да се ориентира в огромен брой мнения, често напълно изключващи се, от задълбочения анализ и на най-дребните детайли.

Високо трябва да бъдат оценени и заниманията на кандидата с глаголическото писмено наследство в оцелелите кирилски ръкописи, намерили израз в една студия (раздел 1.3) и две статии (раздел 1.9 № 1, 2). Крайният резултат е изготвеният каталог на над 50 кирилски ръкописи от XI–XVII в. с глаголически вписвания, тяхната типологическа класификация и коментар. Милтенев установява някои специфични характеристики на диграфията по отношение на различните векове, различната традиция (руска и южнославянска), различната употреба в основния текст и в паратекстовете. Неговите наблюдения и изводи категорично подкрепят все поналагащата се теза в палеославистиката, че глаголицата и кирилицата са съществували и функционирали едновременно през един относително дълъг период, а не само в рамките на десетото столетие, както се смяташе по-рано. Отлична илюстрация за това, как глаголическите вписвания в късни кирилски ръкописи, обследвани заедно с техните правописни и текстологически особености, могат да свидетелстват за древен глаголически протограф, е статията на Милтенев за Песнивеца на цар Иван-Александър (раздел 1.9 № 2).

Глаголически е и преславският архетип на Книгата на Дванадесетте малки пророци с тълкувания, оцелял предимно в руски ръкописи. Вероятно този факт е предизвикал първоначалния интерес на д-р Милтенев, който изследва старозаветния пророчески текст в една студия (раздел 1.2 № 1) и 3 статии (раздел 1.6 № 1 и раздел 1.8

№ 1, 2). Поставената задача в тези публикации обаче далеч надхвърля проблема с глаголическите вписвания, защото целта е текстологическа съпоставка между славянските преписи на целия текст, което се реализира за първи път в славянската библистика. Сравнението между славянските копия, от една страна, и гръцките библейски, тълковни и агиографски източници, от друга, установява две текстологически разклонения (руско и южнославянско) в процеса на възстановяване на преславския архетип. Този архетип се оказва много по-добре запазен в по-късните руски преписи (от XV в.), отколкото в по-ранния и единствен от XIV в. търновски ръкопис от РНБ, СанктПетербург F.I.461, в който има съществени пропуски, размествания, неточности, преписвачески грешки и преосмисляния. Така проучването на д-р Милтенев още веднъж потвърждава необходимостта при текстологическа реконструкция да се привличат максимален брой свидетели от различни разклонения на ръкописната традиция, без да се приема а priori, че по-ранната датировка на даден препис и принадлежността му към езиковата среда са достатъчни фактори за неговата изправност. Някои от разработките върху Книгата на Дванадесетте малки пророци с тълкувания разглеждат конкретни морфологически и лексикални маркери на преславския оригинал, напр. изчезналото причастие за бъдеще време *бъшащии* и редица редки думи и хапакси.

На д-р Милтенев принадлежи и въвеждането за първи път в научно обръщение на няколко преводни славянски текстове чрез критическо издание и лингвистичнотекстологическо изследване. Сред тях са неизвестно досега *Слово за новомесечията, съботите и празниците* на Псевдо-Евсевий Александрийски (раздел 1.6 № 2), *Слово на пророк Иеремия о плъنینи града ерусалимьска* (раздел 1.4) и апокрифният Апокалипсис на Йоан Богослов (раздел 1.5). Най-ранните преписи на последните две съчинения се намират в Синайския палимпсест – един от най-интересните ръкописи на Синайската сбирка и най-ранният запазен славянски апокрифен сборник. Тези факти са достатъчно основание Я. Милтенев да се насочи към проучване на целия кодекс с оглед на правописа (със среднобългарски, руски и сръбски черти), почерците (7 писача), използваните антиграфи, езика, съдържанието (пълнен постатиен разпис), текстологическата история на отделните съчинения (раздел 1.8 № 3).

В публикациите от този тематичен кръг участникът в конкурса демонстрира сериозни познания по език и правопис, палеография и кодикология.

За широкия отзвук на разработките на гл. ас. Милтенев говорят множеството (приблизително 60) позовавания на негови трудове в български и чужди научни издания от учени от България, Австрия, Италия, Швеция, Русия (според справката за цитиранията).

Активно е участието на д-р Милтенев в различни национални и международни научни форуми – за периода 2007–2013 г. той е изнесъл 14 доклада на научни конференции, сесии, четения и семинари, включително и на международни форуми в Москва, Виена, СанктПетербург, Нови Сонч (Полша).

Впечатлява неговата проектна дейност като участник в 11 научноизследователски проекти (включително и международни) с разнообразни изследователски цели като изграждане на инфраструктура за дигитална библиотека на средновековни ръкописи, компютърно описание на старобългарския речников фонд с цел създаване на електронен исторически речник на българския език, дистанционно обучение по старобългарски език, езиково-текстологично и културологично проучване на славянската ръкописна и старопечатна книга, изследване на преславските сборници и др. Особено внимание заслужава проектът за каталогизиране и проучване на славянските преводи на съчиненията на Йоан Златоуст (с ръководител д-р Милтенев), по който е създаден on-line каталог на средновековните славянски преводи.

В момента кандидатът е ръководител (ментор) на студенти по програмата за студентски практики.

В заключение ще обобща, че гл. ас. д-р Явор Ивов Милтенев участва в конкурса за заемане на академичната длъжност “доцент” по професионално направление 2.1. Филология (Български език – старобългарски език, история на българския език) с разностранна научна продукция в областта на компаративната славяно-византийска текстология, патристика и археография; славянската историческа лексикология, лексикография, палеография и кодикология; глаголическото писмено наследство, историята на българския език, издаването на средновековни текстове и каталогизирането на славянската ръкописна традиция. Изследванията му се отличават с

професионална зрялост, целенасоченост, компетентност и аргументираност на тезите, имат оригинален и интердисциплинарен характер и съчетават познания на лингвист, текстолог и литературовед, лексиколог и лексикограф, палеограф и кодиколог. Д-р Милтенов е един от най-перспективните млади учени в полето на филологическата медиевистика. Неговата научноизследователска и научно-приложна квалификация напълно съответства на специалността, по която е обявен конкурсът за “доцент”, и отговаря на изискванията на чл. 24 и чл. 27.4 от ЗРАСБ, чл. 53 от Правилника за прилагане на ЗРАСБ и чл. 4.3 от Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в БАН. Затова убедено препоръчвам почитаемото Научно жури да присъди академичната длъжност “доцент” на гл. ас. д-р Явор Милтенов.

1.11.2013 г.

проф. д.ф.н. Татяна Славова

